

LÜTFİ ZADƏ-100

Bu günlərdə - fevralın 4-də dünyada XX əsrin ən böyük alimlərindən biri kimi şöhrət qazanmış Lütfi Zadənin 100 yaşı tamam oldu. Başarıyının elm aləminə sayısız-hesabsız yeniliklər bəxş etmiş görkəmli alimi qeyri-səlis məntiqin atası da adlandırılır. Əvvəllər onun nəzəriyyələrini adı bir iş kimi dəyərləndirən zaman keçdikcə onu qəbul etməyə məcbur oldular. Bir zamanlar Amerika ali məktəblərində onun mühazirələrini qadağan etmək istəsələr də, böyük alim onun və səmərəli bir yol keçərək nəzəriyyələrinin səmərəliliyini bütün dünya qarşısında təsdiqləməyi bacardı.

Lütfi Zadə dünyanın bir çox ölkələrində öz nəzəriyyələrinin təbliği ilə hələ otuz əsrin 60-cı illərindən məşğul olurdu. Rusiyalı alim A.Averkin 2001-ci ildə söhbət zamanı Lütfi Zadənin keçmişində oldu neçə dəfə konfranslarda çıxış etdiyini soruşanda o, belə cavab vermişdi: "Cavan yaşlarımda hər il müxtəlif ölkələrdə keçirilən elmi konfranslarda 40-50 çıxışlarım olurdu. İndi yaş özünü göstərir, ancaq 25-30 konfransa gedə bilərəm". L.Zadənin bu cavabı müəhibini heyretləndirmişdi. Onda Lütfi Zadənin 80 yaş var idi. Rusiya, Yaponiya, Çin, Fransa, Hindistan, Cexiya, İtaliya, İsrail, Macarıstan, İndoneziya, Polşa, İran, Braziliya, Sudiyyə Ərəbistanı... onun mühazirələrə oxuduğu ölkələrini tam olmayan siyahı belədir. Ən maraqlısı isə o idi ki, onun nəzəriyyələrinin təbliği yaşadığı və işlədiyi ABŞ-də deyil, 1989-cu ildə Yaponiyada qiymətləndirilərk, iqtisadiyyatda təbiiqini tapmışdı. Məşhur yapon şirkətləri oldu milyard dollarla gəlir götürmüşdü və həmin il Yaponiyada elm və texnologiya sahəsində on yaxşı işləyə görə avırlan "Honda" və 1996-cı ildə "Okava" mükafatlarını L.Zadə almışdı.

2001-ci ildə Türkiyənin Antalya şəhərində keçirilən konfransa toplanan dünya şöhrətli alimlər tərəfindən Lütfi Zadənin 80 illiyi yubileyi qeyd olunur. Həmin konfransda Azərbaycan alimləri də iştirak edirlər. Konfransda çıxış edən Lütfi Zadə bildirir ki, onun qeyri-səlis cəvəzlər ideyasını on cəvz keçmiş Seveltor İttifaqı, Rumıniya, Çin, Yaponiya, Almaniya və Polşa alimləri dəstəkləyib, onlarla həmrəy olublar. ABŞ-də isə bu ideyaya çox soyuq, hətta məni yanasmalar var idi, seminar və konfranslarda, görüşlərdə qeyri-səlis cəvəzlər nəzəriyyəsinin aleyhdarları da iştirak edirdilər.

Lütfi Zadə haqqında elmi odobiyatda nəzər yetirəndə məlum olur ki, Amerikanın təhsil departamentində ciddi səhəblər aparıldı ki, universitetlərdə qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinə əl fənlərin tədrisi qadağan edilsin. 1980-ci illərdə Kaliforniya Berklı Universitetində professor Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiqə əl dərslərini elmi kitabxanalarından yığırdırmıq qərarə alınır. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin ABŞ-in Milli Elm Komissiyətinin qərarı ilə riyaziyyat proqramlarından çıxarmaq istəyirlər. Lakin bu nəzəriyyə digər ölkələrdə artıq öz təbliğini tapmışdı. 1-2 il sonra yaponlar dünyaya ilk sonayə məhsulu olan qeyri-səlis nizamlayıcı nıməyət edirdilər. Lütfi Zadə usandıran də nəzəriyyələrinin dünya elm aləminə çıxdırmaq üçün imkan daxilində şəhər-şəhər, ölkə-ölkə gəzər, hətta konfranslarda əleyhdarları ilə rəstləşəndə bir gün öz ideyalarını qəbul və təbiiq edəcəyənin inamını itirmirdi.

Lütfi Rohim oğlu Ələsgərzadə 1921-ci il fevralın 4-də Bakıda jurnalist ailəsində anadan olub. Atası əslən Ərəbdövlən, zəngin bir ailənin övladı olan Rohim Ələsgərzadə Bakıda həftəlik "İran" qəzetində xüsusi müxbir işləyirdi. Anası isə Bakıda pərdəniyə üzrə təhsil almırdı. Lütfi Zadə ilk ib-

tidai təhsilini bu gün Lev Tolstoyun adını daşıyan küçədəki 16 sayılı məktəbdə almışdı. Bu on il uzun ömür sürmüş Lütfi Zadənin uşaqlıq həyatının ən yaddaqlan illəri olmuşdu. 1965-ci ildə akademik Zahid Xoşilovun təşəbbüsü və dəvəti ilə Odessa konqressindən sonra bir günlüyə Bakıya gələn Lütfi Zadə xanımı Fey ilə birlikdə anadan olduğu evi axtarıb tapmış və binanın qarşısına sökülmüşdü.

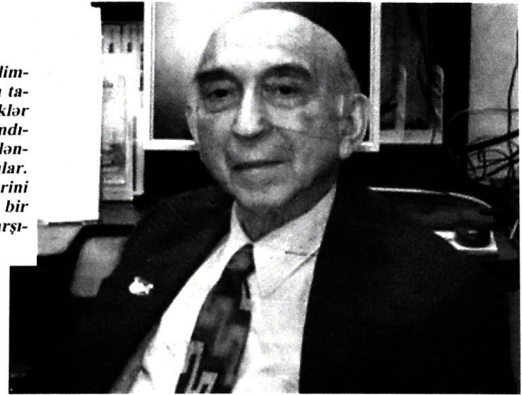
1930-cu illərin əvvəllərində Rohim Ələsgərzadə ailəsi ilə birgə İrana köçür. Lütfi Tehrandə amerikalıların missioner kolleqinə gedir, orada fənlər və ingilislərini öyrənir. Qeyd edək ki, Lütfi Zadə poliqlot idi. Haqqında yazılmış məqalələrdə onun 9 dil bildiyi qeyd edilir.

Lütfi Zadə Tehran Universitetində oxuyur, elektrik mühəndisliyi ixtisasına yiyələnir. 1944-cü ildə Amerikaya gedir və Massachusetts Texnologiya İnstitutunda təhsilini davam etdirir. 1949-cu ildə Kolumbiya Universitetində doktorluq elmi dərəcəsinə alır. Bu zaman Lütfi Zadənin 29 yaş var idi. 1959-cu ildən Kaliforniya statimın Berklı Universitetində çalışırğa başlayır. Həmin Universitetin professoru və Soft Computing İnstitutunun direktoru olur. Ömrünün sonuna qədər Berklı Universitetində çalışır.

Lütfi Zadənin böyük alim kimi qəbul olunması onun fundamental nəzəriyyələri ilə bağlıdır. Onun "Z-cəvirmə" kimi məşhur olan işi diskret və rəqəmlil idarəetmə, informasiya, kommunikasiya sistemlərinin yaradılmasını təmin edib. Lütfi Zadə dünyada ikinci alimdir ki, sağlığında həmin özüni, həm də nəzəriyyəsinin adını dəyişən tədqiqat mərkəzi yaradıb. 1992-ci ildə noyabrında İSRAM -ın Robotlaşdırma və İstehsalat üzrə Beynəlxalq simpoziumunda isə qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin atası adını alıb. Böyük alimin dinamik sistemlərini idarə və müşahidə olunma nəzəriyyələri yeni idarəetmənin əsasını qəbul. ABŞ-in Milli Kosmik Tədqiqatlar Mərkəzi (NASA) Lütfi Zadənin nəzəriyyələri əsasında idarəetmə sistemlərinin tətbiq edilmişdir. Bu nəzəriyyə kosmik proqramların həyata keçirilməsində əsas rol oynayıb.

Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin əsasında cəvəmləni (kəsilimə qiymətli) məntiq dayanır. Bu məntiq həyatda daha doğru əks etdirirdiyinə, kainatın sirlərini dərk olunmasını insanları kəşfiyyətinə gətirir. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi riyaziyyatın əsas sayılan üçü çəlxuq anlayışını qeyri-səlis cəvəqlə əvəz edib. Bu nəzəriyyə təbiət və cəmiyyətdəki proseslərin qeyri-müəyyənliliyinə nəzərə alınacaq imkan yaradıb. 50 ildən çoxdur ki, dünyanın bütün ölkələrində bu nəzəriyyə təbliq edilir.

Bu nəzəriyyənin üstünlüyü nəddirdi? Aristotelə görə, bir hadisə ya doğru, ya da yanlışdır. Üçüncü bir vəziyyət yoxdur. Lütfi Zadənin nəzəriyyəsinin əsasında isə cəvəmləni (kəsilimə qiymətli) məntiq durur. Onun məntiqi daha realdır. Qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi Amerika, Yaponiya və Avropada texnologiyaların inkişafına təkan

Lütfi Zadə

verib, iqtisadiyyatın dirçəlməsinə səbəb oldu. Hazırda Lütfi Zadənin nəzəriyyələrinin iqtisadiyyatın bütün sahələrində, fəlsəfədə, siyasətdə, sosiologiyada, münasiblərin nizamı salınmasında istifadə olunur. Bu nəzəriyyə riyaziyyatın, kibernetikanın, informatika və hesablama texnologiyasının inkişafı üçün geniş imkanlar açır. Lütfi Zadə 54 beynəlxalq jurnalın elmi redaktoru, dünyanın apacı akademiyalarının üzvü olub. O, əyni zamanda, məşhur fondların, firmaların mükafatına layiq görüldü. Dünyanın müxtəlif ölkələrində Lütfi Zadənin qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi ilə əlaqədar 25-ə yaxın elmi jurnal nəşr olunur. Bu jurnallarda alimin elmi nəzəriyyəsi ilə əlaqədar hər il minlərlə məqalə çap edilir.

Lütfi Zadə haqqında Azərbaycan mətbuatında dərc olunan ilk irihəcmli elmi-populyar məqalə 1991-ci ilin noyabrında "Azərbaycan müəllimi" qəzetində işıq üzünə gətirilmiş "Tusidən sonra ən böyük alim" adlı yazıdır. Azərbaycanda Lütfi Zadə haqqında ilk geniş məlumatları təbliq edən mətbuat orqanlarından biri də "Elm və həyat" jurnalıdır. Onun barəsində "Elm və həyat" jurnalında professor Fəxrəddin Tağıyev bir çox məqalələrlə çıxış etmişdir. O, Lütfi Zadənin Azərbaycan cəmiyyətinə tənədarıq onun "Qeyri-səlis məntiq və qeyri-səlis cəvəqlər" nəzəriyyəsinə dair BDU-nun riyaziyyat fakültəsində mühazirələr oxuyub. Fəxrəddin Tağıyev böyük alimin elmi köşflərinin öyrənilməsi məqsədilə Lütfi Zadə adına Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasının təsis edib və Akademiyanın elmi prezidenti olub. O, Lütfi Zadə haqqında "Müasir elmin korifeyi" adlı kiçik-həcmli kitab da yazıb. Kitab 1997-ci ildə "Azərbaycan" nəşriyyatında 500 nüsxə ilə çap olunub.

Jurnalist Möhbəddin Səmədin müəllifi olduğu "Yaxın və uzaq Lütfi Zadə" filmi də alim barədə müfəssəl məlumat verir. Bu film Lütfi Zadənin Azərbaycanda tanınmasında əsas rol oynayıb.

Lütfi Zadə nəzəriyyələrinin gələcək perspektivlərinə inanan Rusiya alimləri 1991-ci ilin fevralında Moskvaada İnformasiyanın Ötürülməsi Problemləri İnstitutunda qeyri-səlis riyaziyyatın osaslarına həsr olunmuş dəyirimi masada böyük alimin 70 illik yubileyini qeyd ediblər. Anadan olmasının 80 illiyi ilə əlaqədar Rusiyanın l-

timai televiziya kanalında xüsusi "Sivilizasiya" verilişi hazırlanıb. Həmin verilişdəki materialların böyük bir qismi "Novosti is-kustvennoqo intellekta" jurnalının 2001-ci ilin 2-3-cü nömrələrində dərc olunub.

Lütfi Zadənin 85 illiyi yubileyi münasibətilə bu məqalənin müəlliflərindən biri, 1995-1997-ci illərdə "Elm və həyat" jurnalının baş redaktoru olmuş Ülker Hüseynov və alimin həyatı yoldaşı Fey Zadənin "Qeyri-səlis məntiqin atası ilə həyatım və soyahətlərim" adlı kitabını ruscaan Azərbaycan dilinə tərcümə edərək 2006-cı ildə nəşr etdirib. 20 çap vərəqi həcmində olan kitabı təmənənasız tərcümə edib çap hazırlamaqla, Lütfi Zadəni Azərbaycan oxucularına daha yaxından tanımaq missiyasını yerinə yetirib. Kitabda Lütfi Zadə həm bəyətli alim, həm də ailə başçısı kimi oxuculara təqdim edilir. Bu osərlə tanışlıqdan sonra gözündə gəcəsinin gündüzünə qatan, bəxş yaxşı olmayan bir insan canlanır. Planetin bütün qəsədlərində onun həmişə cəhətləmə, hərmətlə qarşılayıblar. Şəhərlərdə, işinə böyük həssaslıqla yanaşan Lütfi Zadə həm də ciddi və tələbkar kimi başçıdır. Fey Zadə yazır ki, Lütfi əsl türk kişisiydi, Amerika vətəndaşı əsə də, özünü həmişə azərbaycanlı sayıb. Lütfi Zadənin "Elm və həyat" jurnalının kollektivinə yazdığı məktubda deyilir: "Vətəninim oğtu kimi qəbul edilməyən həyatımın məğzi və şöhrətidir. Baki və xalqım qəbilmən qaynar gəsusində əbadi yer tutur".

Xanım Fey kitabın giriş hissəsində yazır: "Mənim "Qeyri-səlis məntiqin atası" ilə həyatım həyranlıq və məyusluqlarla dolub, lakin mən bu həyatı heç nəyə dəyişməzəm... Bu kitabımla siz- zini diqqətinizi Lütfinin ailəsinə, sən, insanı keyfiyyətlərini yənlənmək istəyirəm".

Dünya alimləri Lütfi Zadə haqqında yazarkən, onun çox diqqətli, təvəzəkərlərdə onunla vürğulayıblar. Biz "Elm və həyat" jurnalının səbiq kiçik kollektivini onun həqiqətən diqqətli olduğunu şahidi olub. Həyatı yoldaşı xanım Feyin yazdığı xatırlar kitabında oxuduqdan sonra onunla elektron məktublarla əlaqə yaradıq. İldə iki dəfə - bir anadan olduğu gün fevralın 4-də, bir də Novruz bayramında ona təbriklər göndərdik. Novruz bayramı 21 mart Zadələr üçün həm də onların vəndəklidirlər günüdür. Uzaq Amerikada yaşayan Lütfi in-

www.525.az

Facebook.com/525.az

Instagram.com/525ciqezet

"Elmi kəşfləri ilə dünyamızı zənginləşdirən alimlər bir növ Günəşi xatırladı. Hansı dövərdə, hansı əsrdə yaşadıqlarına baxmayaraq, bəşəriyyətin zaman-zaman onların əqllərini ziyasından işıq alıb isinir. Professor Lütfi Zadə məhz belə alimlərdəndir. Sağlığında zamanın dahilik zirvəsinə yüksəlmiş bu alimin əqlinin ziyasından hələ bundan sonra çox əslərə işıq düşəcək. Və bəşəriyyət bu işığın fonunda dünyamızı hansı rəngdə, hansı çalarda olduğunu daha aydın görəcək".

Rafiq Əliyev
AMEA-nın müxbir üzvü,
professor

Lütfi Zadə Bakıda yaşadığı evin qarşısında xanımı Fey ilə. 1965-ci il.

fenomeni

Lütfi Zadə ata və anası ilə

sonun həyatında on olamırdı gün olan ni-kah gününi bilərəkdən Novruz bayramının qeyd edildiyi günə - 21 martı salmışdı.

Elektron məktublarla Lütfizadələr ailəsi ilə biz - "Elm və hoya" jurnalının kollektivli döngələmişdi. 2007-ci il fevralın 3-də Lütfi Zadəyə təbrik göndərdik. Həmin günün səhəri ondan cavab məktubu aldıq. "Əziz Ülkar Hüseynova, Mərabət Pələdova və Mehparə Axundova, Təbrik-ləriniz üçün təşəkkür edirəm. Fey və mən sizin istisi münasibətinizə və diqqətinizə çox mənəvən. Xahiş edirəm, əlaqəni kəsməyin. Mənim Bakıdakı dostlarınızın qəlbimə özünəməxsus yerini var."

Ən xoş arzularla: Lütfi Zadə".

Alimin cavab məktubundakı bir cümlə diqqətimizi xüsusilə cəlb etmişdi: "Xahiş edirəm, əlaqəni kəsməyin". Bunu yazarkən alimin xobisi yox idi ki, biz Bakı Mətbuat Mərkəzində həmin onun 86 yaşını qeyd etməyə, həm də haqqında yazılmış ömrü kitabının təqdimatını keçirməyə hazırlıyıq. Tədbiri Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində fevralın 4-də keçirməyi qərarlaşdırmışdıq. Məhdud sayda dovəta-

mə də çap elətdirmişdik. Lütfi Zadənin yaxın dostlarından olan professor Rafiq Əliyev ona və xanımı Feyyə bu barədə məlumat vermişdi. İctimai radiomun "Yeni gün" proqramının səhiyyə rəhbəri Zərxatun Əhmədlinin təşkilatçılığı ilə baş tutan yubiley tədbiri çox uğurlu alındı. Tədbir internet bağlantısı ilə xanım Feyyin və Lütfi Zadənin tədbirə ünvanladığı sözlü müraciətləri ilə açıldı. İngilis dilində danışan Xanım Feyyin bir qədər həyəcanlı, Lütfi Zadənin isən dilində mülayim və sakit sözlər mərasimədə iştirak edənləri kövrəlmişdi. Xanım Feyyin çox somiyyətlə təşəkkür məktubunun mətnini təqdim edirik: "Məktubun Rafiq Əliyev azərbaycanlı dostlarımıza bir neçə söz deməyi xahiş etdi. Bəla bir imkan əldə etdiyim görə çox məmnun oldum. Əsliyə, mən hələ də 1965-ci ildə Bakıya gəldiyim vaxtı xatırlayıram. Orada məni çox yaxşı qarşıladılar. Sanki əzəmətə idim və bu, mənim Bakıya ilk səfərim idi. Lütfi və mən birlikdə çoxlu sayahət etdik və nəhayət, birlikdə etdiyimiz sayahətlər haqqında bir kitab yazdıq. Lakin 1965-ci ildə Bakıya səfərimiz xüsusi idi və mən bunu heç vaxt unutmayacağam."

Mən Lütfini yalnız alim kimi deyil, həm də insan kimi xarakterizə etdim. Kitabım 1998-ci ildə nəşr ediləndən sonra mənim üçün gözəllənmiş olan bir xəbər eşitdim ki, Ülkar Hüseynova vaxt ayıraraq mənə kitabımı Azərbaycan dilinə tərcümə etdi. Nəziyyətdə Ülkar Hüseynovanın tərcümə etdiyi kitabı çap etdim. Mən hesab edirəm ki, bu, bir şəərədir, professor Rafiq Əliyev orijinal versiyasını ingilis dilindən rus dilinə tərcümə etdi və Ülkar Hüseynova isə Azərbaycan dilinə çevirdi. Beləliklə, yenicən mən "Qeyri-salis məntiqin atası" ilə həyatım və sayahətlərim kitabımı azərbaycanlı oxucular üçün biricən edən hər kəso dənərini təşəkkürümü bildirdim. Mən Azərbaycan dilində oxumağı bacarmıram, rus dilini yaxşı bildiyimdən professor Rafiq Əliyev tərcüməsinə böyük hörmətim var. İndi kitab Ülkar Hüseynova tərəfindən Azərbay-

can dilinə tərcümə edildiyi üçün ümid edirəm ki, daha çox oxucu mənim fikirlərimdən və təcrübələrimdən zövq ala biləcəklər".

Xanım Feyyin çıxışından sonra söz Lütfi Zadəyə verildi. O dedi: "Mən Feyni iftixarla qəbulmaq istəyirəm və sizə böyük salamlarımı yetirirəm. Azərbaycan xalqı və Bakı mənim ürəyimdə xüsusən yer tutur. Sizin hamınıza təbrik edirəm. Mən həmçinin, professor Rafiq Əliyevə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Mənim böyük salamlarımı Bakıda yaşayan azərbaycanlı dostlarıma yetirir. Çox sağ olun".

Çıxış edən alimlər Lütfi Zadənin dahiliyini ön plana çəkməklə bərabər, onun bir insan-həyat yoldaşı, valideyn kimi məziyyətlərini də oldugunu kimi göz önündə saxtılar. Xanım Feyyin Azərbaycan dilinə tərcümə olunmasını təqdir etdirdilər.

Akademik Maqşud Əliyev çıxışında demişdi: "Mən bu səvincimi hər yerdə bildirmişəm, yəni də deyirəm ki, L.Zadənin son vaxtlar tez-tez "Mən azərbaycanlı olduğumla fəxr edirəm" deməsi hər birimiz üçün fəxrdir".

Tədbirdə professor Rafiq Əliyev, akademik Maqşud Əliyev, millət vəkili Rəbiyyə Əslanova, Şahlar Əskərov, Cahangir Məmmədli, Maqşudün Nemət, Vəfa Quliyeva, Rəşad Məcid, Eldar Məşaylov və başqa tanınmış şəxslər iştirak etdirdilər. Tədbirin 1 saatı keçirilməsə nəzərdə tutulsa da, 3 saata yekunlaşdırmğa mümkün oldu. Soyuz qış günündə məclisə toplaşanların hamısını ürəyi sözlə doğladı. Dörd nəfər jurnalist özünü keçirdiyi yubiley tədbiri haqqında bir neçə televiziya kanalı və qəzetlər yığcam məlumat verdi.

Tədbirdə iştirak edənlərin hər biri Lütfi Zadə ilə həyatda görüşmək arzusunda idilər. Onların bu arzusu 2008-ci ilin noyabrında yerinə yetdi. Lütfi Zadə beynəlxalq telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarına həsr olunmuş konfransda iştirak etmək üçün üçgünlü Azərbaycanla gəlmişdi. AMEA-nın Rəyasət Heyətinin böyük akt zalında L.Zadə ilə görüşmək istəyənlərin hamısına yer çatmamışdı. Keçidlər və giriş qaplarında onlarla adam tədbir boyu ayaqüstə dayanmışdı.

Akademiyada keçirilən bu tədbirdə Ülkar xanım Hüseynova tərcümə etdiyi kitabı L.Zadəyə təqdim etdi. Lütfi Zadə Ülkar xanımın kitabı tərcümə etdiyinə görə minnətdarlığını bildirmək kitabının həm ABŞ-da, həm Azərbaycanda nəşr olunmuş nüsxəsinin titulu varoqlu öz imzasını qoydu.

2017-ci il sentyabrın 6-da görkəmli alimin dünyasını dəyişməsi haqqında xo-

bəri Azərbaycanın elmi ictimaiyyəti böyük kədər və izzəti ilə qarşıladı. Dünya şöhrətli alim dünyasını dəyişmədən öncə Azərbaycanın dövlət xidmətinə vəsiyyət etmişdi. Vətənin əzi olmasa, müqəddəsliyi haqqında bir bayatımızda belə deyilir: "...Gözməyə qorub ölək, ölməyə vətən yaxşı". Əslərinin lətinliyindən günümüzdəki gəlib çatmış bu bayatının bir misrəsindəki "gözməyə" sözüni "işləməyə" sözün ilə əvəz etsək, bu, daha doğru olardı. Bayatı elə bil, L.Zadə üçün deyilib.

Böyük alimlə vida mərasimi AMEA-nın akt zalında keçirildi. Onu son mənzilə yola salmaq üçün elm adamları ilə yanaşı, sadə insanlar da Akademiyaya axışdılar. Onlar buraya Lütfi Zadəyə olan böyük hörmət və ehtiramlarını bildirmək üçün toplaşmışdılar.

Alimlərin proqnozlarına görə, əsrimiz qeyri-salis məntiq əsri, qeyri-əşkar riyaziyyət və təfəkkür əsri olacaq. Hələ 1986-cı ildə Donald Yeqer qeyri-salis məntiq, çoxluqlar haqqında bəhs edərkən yazdığı ki, bu qeyri-salis çoxluqlara əlavələrin potensialına gəlincə, bunlar hələlik əyberçin ancaq görünən hissəsidir. Qürurvericidir ki, XXI yüzillikdə bu istiqamətdə inkişafda Lütfi Ələsgərzadənin - Lütfi Zadənin nəzəri ideyaları müxtəlif sahələrdə öz təbiiyyəti tapacaq.

Elmi əsərləri dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə edilən alimnin əsərləri özünə doğma vətənə saydığı Azərbaycanda da dilimizə tərcümə edilib, yetişməkdə olan gənclər nəsilinə çatdırılmışdır. Vaxtilə M.F.Axundov yazdığı ki, mənim millətim töbi qabiliyyəti Avropa millətlərinin töbi qabiliyyətlərindən yüksəkdir. Kim bilir, bəlkə bu əsrdə də yeni Lütfi Zadələr yetişəcək.

Lütfi Zadə elə bil müasir dövürə nəzərə alaraq yazdığı ki, XXI əsrin əsas inkişaf fəlsəfi bəhəridir. Hələ bəhsə bəhsə, daha güclü olacaq. Güclü olan isə hər zaman qalibdir. Dünyə şöhrətli alimimizin bu sözləri ərzəni xostəliyinin baş qaldırıldığı bir zamanda bizlərə bir ismarıdır - həm bilikli, həm də güclü olmalıyıq.

Biz bu yazını hazırlayarkən Lütfi Zadənin uşaqlıq illərini keçirdiyi Ələvsət Quliyev küçəsi 7-9 ünvanlı binaya və İbtidai təhsil aldığı 16 nömrəli məktəbə də baş çəkməyi xüsusilə təminən xatirə gərkəmi əvvəlki illərdən fərqli olaraq göz oxşayır. Giriş qapısı və həyətdə saxatı sənəliyi təmiz edilib, bina ilə üzərtəzəkə də göz oxşayan həmişəyaşay bitkilər əkilib, iri dibçəklər düzülüb. Həmin binada yaşaymış Ülkar Rəcəb, bir qədər aralıda isə məşhur Qulmıralın xatirə lövhəsi vurulub.

Dünya alimləri Bakını Lütfi Zadənin vətəni kimi tanıyırlar. Hələ 1999-cu il noyabrın 24-də kibernetika və informatika-nın məntiqi problemlərinə həsr olunmuş beynəlxalq konfransda İsvetç mənsəli, alimni başlatmış Otu Moşlin mərasimində bu sözlərlə əlaqələndirilmiş: "Əziz konfrans iştirakçıları, Azərbaycan, Bakı XX əsrin dahisi vəsiyyətlərini Ləndəndən, Lütfi Zadənin vətəniyə saydığı binaya xatirə lövhəsinin vurulması, bəreylərinin qoyulması, yaşadığı mənzildə muzeyinin yaradılması onun 100 illiyinə bir təbrik olardı."

Bu gün Bakının meydanlarını bəzəyən şeir və sonət dühənlərinin əbədliyinə sarınsa müasir etmə inqilab etmiş, qeyri-salis məntiqin atası Lütfi Zadənin də əbədliyinə daxil olmasını hər birimizin ürəyindən xəbər verərdi. İbtidai təhsilini aldığı 16 saylı texniki-humanitar litseyin onun adını daşması Lütfi Zadənin haqqıdır. Hesab edirik ki, məktəb binasının biricən mərtəbəsində foyesində 1926-cı ildə açılmış sovet məktəbinin ilk şagirdlərindən olmuş L.Zadəyə həsr olunmuş damın stendinin açılması bu təbisi ocağın şöhrət gətirir.

Ülkar HÜSEYNOVA,
Mehparə AXUNDOVA